Musa ÇEÇEN
EMO 41. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

Elektrik talebinde tarihi küçülme: Yüzde 4.9

Kamu santralları susturuldu, elektriğe zam yapıldı

AKP'nin serbest piyasa yandaşlığı, sözleşmeler, özelleştirmeler gibi uygulamalar yoluyla şirketlere kaynak aktarımının da ötesine geçmiş; kamu zararına piyasa manipülasyonlarına dönüşmüştür. İdeolojik olarak serbest piyasayı yaşatmak uğruna devre dışı bırakılan, ucuza elektrik üreten kamu santrallarının hemen devreye alınması gerekmektedir.

Bu yıl ekonomik krize paralel olarak elektrikte yaşanan talep düşüşü nedeniyle ucuza elektrik üreten kamu santralları durduruldu, pahalıya elektrik satan özel sektör santrallarından ise daha fazla alım yapıldı. Bu uygulamada, DUY denilen karaborsada özel şirketlerin satış düzeylerinin korunması, alım garantili özel sektör santrallarına karşı olan yükümlülükler ve doğalgazdaki al ya da öde yükümlülüğü nedeniyle kamunun hidrolik santrallarının durdurulması etkili oldu. Sonuçta, elektrik üretim maliyetleri düşmesine rağmen vatandaşın faturasına zam yapıldı.

Ekonomik krizle birlikte elektrik talebi Ocak-Eylül 2009 döneminde ortalama yüzde 4.9 düşüş gösterdi. Yılın son çeyreğinde de durumun değişmemesi halinde Türkiye elektrik talebinde tarihi bir küçülme yaşamış olacak. 1980 yılından bu yana yalnızca 2001 kriziyle birlikte yüzde 1.1 elektrik talebi düşmüştü.

Elektrik üretiminde ise Ocak-Ağustos 2009 döneminde yüzde 4.8'lik küçülme yaşanırken, aynı dönemde kamunun elektrik üretiminde yüzde 11.2'lik kısıtlamaya gidildi. Yani kamu 8 aylık dönemde geçen yıla göre 7.6 milyar kilovat saat daha az enerji üretti. Böylece Türkiye'nin 8 aylık üretiminde talebe bağlı olarak gerçekleşen 6.5 milyar kilovat saatlik üretim azalışının tümü kamunun sırtına yıkıldığı gibi özel sektörün fazladan gerçekleştirebildiği üretim nedeniyle de kamu üretiminde kesintiye gitmek zorunda bırakıldı.

İşçiler değil, iktidar şalter indirdi

Ekonomik krizin faturası kamu santrallarına yıkılırken, kamu santralları üzerinden kriz özel elektrik üretim şirketleri için fırsata dönüştürüldü. Üstelik kamu santrallarına yıkılan fatura doğalgazdaki al ya da öde yükümlülüğü nedeniyle daha da büyük oldu. Türkiye'nin dışarıdan satın aldığı doğalgazı almaması durumunda bu kez kullanmadığı doğalgaz için bedel ödeyecek olması kamuyu hidrolik santrallarından yaptığı üretimde kesinti yapmaya yöneltti.

Kamu santrallarının üretimlerinden yapılan kesintinin yüzde 45.8'i, bu yıl su gelirleri beklentilerin oldukça üzerine çıkan, hidrolik santrallarda yapılan üretim durdurmalarıyla gerçekleştirildi. Kamu hidrolik santrallarında geçen yıl yapılan üretimden 3.5 milyar kilovat saat daha az üretim gerçekleştirilirken, Türkiye toplamında hidrolik santrallardan yapılan üretim kesintisi 1.8 milyar kilovat saatte kaldı. Yani kamu hidrolik santrallarında üretim durdurulurken, özel sektör hidrolik santralları geçen yıla göre daha fazla çalıştı.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası öncesinin özel sektör uygulaması olan, yap-işlet modeliyle kurulan, 4 doğalgaz ve 1 ithal kömüre dayalı santrallara yüzde 85 alım garantisi verilmiş olmasına rağmen, yılın 8 aylık dönemindeki üretimlere bakıldığında elektrik talebindeki düşüş bu santrallara hiç yansıtılmadı. Hatta geçen yıla göre yüzde 2.2 daha fazla üretim yapmalarına olanak sağlandı. Yine kurulu güç bazında yarıdan fazlası doğalgaza dayalı üretim gerçekleştiren ve yüzde 100 alım garantisi verilmiş olan yap-işlet-devret santrallarında da hiç üretim kesintisine gidilmediği, yüzde 0.5'lik cüzzi bir artışla geçen yılki üretim düzeyinin korunduğu görülmektedir.

Kamuya öldür, piyasayı yaşat dönemi

4628 sayılı Yasa sonrası lisans verilen serbest üretici şirketlerin de krizden hiç etkilenmediği, Ocak-Ağustos 2009 döneminde üretimlerini yüzde 10.7 artırdıkları tespit edildi. Serbest üretim şirketleri 1.8 milyar kilovat saat; imtiyazlı şirketler (yap-işlet, yap-işlet-devret ve işletme hakkı devredilen Çayırhan Termik Santralı) 683 milyon kilovat saat üretim artışı gerçekleştirdiler. Buna karşılık kamu santralları 7.6 milyar kilovatsaat, otoprodüktör santrallar da 1.3 milyar kilovat saat üretim kesintisine gittiler. Sanayi üretiminin yılın 8 aylık döneminde yüzde 15'lik küçülme yaşadığı dikkate alındığında, temel olarak kendi sanayi kuruluşunun ihtiyacını karşılamak üzere kurulan otoprodüktör santralarındaki üretim düşüşünün nedeni anlaşılmaktadır. Kamudaki üretim kesintisi ise serbest piyasayı yaşatmaya yönelik bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karaborsanın çarkı işliyor

EÜAŞ ve TETAŞ'ın, geçiş dönemi sözleşmeleri kapsamında elektrik dağıtım kuruluşlarına ikili anlaşmalar yoluyla elektrik satarlarken, bu yıl elektrik talebindeki düşüşe paralel olarak ikili anlaşma satış miktarlarını azalttıkları belirlendi. Dağıtım kuruluşlarının elektrik talepleri içinde oransal olarak ikili anlaşmaların payı korunmasına rağmen miktarsal olarak ikili anlaşma miktarlarının azaltılması sonucunda dağıtım kuruluşları dengeleme ve uzlaştırma denilen karaborsa sisteminden alım yapmaya devam etmek zorunda kaldılar. Kamu santralları aynı düzeyde üretim yapmaya devam ettirilselerdi, dağıtım kuruluşları bazında 17 milyar kilovat saat olan karaborsadan alınan elektrik miktarının 7.6 milyar kilovat saat azalarak, 10 milyar kilovat saatin altına düşmesi gerekirdi. Karaborsa, kamu santralları durdurularak yaşatılması ve imtiyazlı şirketlerden elektrik alımına devam edilmesi nedeniyle oluşan kamu zararı ise TETAŞ üzerinden elektrik kullanıcılarına yıkıldı. TETAŞ, elektrik satış fiyatına 1 Ekim'den geçerli olmak üzere yüzde 21.08 zam yaparken, bu zam konut kullanıcılarına yüzde 9.8 olarak yansıtıldı.

İdeolojik uygulamalara son verilmeli

AKP'nin serbest piyasa yandaşlığı, sözleşmeler, özelleştirmeler gibi uygulamalar yoluyla şirketlere kaynak aktarımının da ötesine geçmiş; kamu zararına piyasa manipülasyonlarına dönüşmüştür. İdeolojik olarak serbest piyasayı yaşatmak uğruna devre dışı bırakılan, ucuza elektrik üreten kamu santrallarının hemen devreye alınması gerekmektedir.

Serbest piyasa iddia edildiği gibi **"bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler"** şiarının ötesinde, riskin ve zararın kamunun üzerine yıkıldığı, karın ise özel şirketler tarafından toplandığı bir yapılaşmadır. 4628 sayılı Yasa öncesindeki özel sektör örnekleriyle alım garantileri sonucunda milyarlarca dolar kamu zararı yaratılırken, bu kez de tam serbest piyasa iddiasıyla milyarlarca dolar kamu zararı yaratılmaktadır. Serbest piyasa adına yapılan tüm uygulamalar aynı kapıya çıkmaktadır: **"Zarar kamuya, kar şirketlere."**

Yaşanan rant düzenine son verilmesi, karaborsanın feshedilmesi, elektrik üretim, iletim ve dağıtım olmak üzere bütün olan hizmetin bir kamu hizmeti olarak kamu tarafından sunulması gerekmektedir. Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) olarak, elektrik hizmetinin temel bir insan hakkı olduğunu, yurttaşlara ucuz ve güvenli bir şekilde sunulması gerektiğini, bunun da ancak siyasi yandaşlık hesaplarından uzak bir kamu yapılanmasıyla gerçekleştirilebileceğini anlatmaya çalıştık. **Cumhuriyet Enerji**, bugüne kadar kamuoyuna enerji sektöründeki gerçekleri aktarmak üzere bize bir mecra sağladı. Bundan sonra da EMO her türlü platformda kamu yararını savunmayı sürdürecektir. ■

OCAK-AĞUSTOS 2008-2009 KARŞILAŞTIRMALI ÜRETİM TABLOSU

Ocak-Ağustos (kwh)Üretim Top. (kwh)	2009	2008	Artış (%)	Fark
EÜAŞ	47.793.752.513	52.682.858.560	-9,3	-4.889.106.047
EÜAŞ'a BAĞLI ORT.	12.876.569.985	15.301.729.770	-15,8	-2.425.159.785
MOBİL SANT.	0	330.525.350	-100,0	-330.525.350
KAMU TOPLAM	60.670.322.498	68.315.113.680	-11,2	-7.644.791.182
İŞLETME HAKKI DEV.SANT.	2.953.263.000	2.949.782.000	0,1	3.481.000
YAP İŞLET SANT.	28.961.569.737	28.325.941.840	2,2	635.627.898
YAP İŞLET DEVRET SANT.	9.245.347.213	9.201.396.583	0,5	43.950.630
İMTİYAZLILAR TOPLAM	41.160.179.950	40.477.120.423	1,7	683.059.528
OTOPRODÜKTÖR SANT.	9.561.723.294	10.886.401.042	-12,2	-1.324.677.748
SERBEST ÜRETİM ŞİRKETLERİ	18.113.544.531	16.357.492.824	10,7	1.756.051.707
TÜRKİYE ÜRETİM TOPLAMI	**129.505.770.273**	**136.036.127.969**	**-4,8**	**-6.530.357.696**